

CÁC TIÊU CHÍ VÀ NỘI DUNG ĐÁNH GIÁ NĂNG LỰC THÍCH ỨNG NGHỀ CỦA SINH VIÊN CAO ĐẲNG SƯ PHẠM

○ ThS. DƯƠNG THỊ NGA*

Phát triển năng lực thích ứng (NLTU) nói chung, NLTU nghề nói riêng cho sinh viên (SV) có ý nghĩa vô cùng quan trọng, nhằm giúp SV có những phẩm chất ổn định để sẵn sàng thích nghi và cải tạo, sáng tạo môi trường sống, môi trường nghề nghiệp sau này. NLTU là một dạng năng lực đặc biệt, nó có mối liên hệ chặt chẽ với các năng lực khác và được hình thành, phát triển trên cơ sở những năng lực, những phẩm chất tâm lí cụ thể của cá nhân. Qua nghiên cứu các vấn đề lí luận, thực tiễn và tiếp thu, tham khảo ý kiến, quan điểm của các nhà khoa học, chúng tôi đã tổng hợp, phân tích và đưa ra các tiêu chí và nội dung đánh giá NLTU nghề cho SV cao đẳng sư phạm (SP) như sau:

1. NLTU với việc tiếp thu những giá trị nghề nghiệp, những yêu cầu khắt khe về phẩm chất, đạo đức lối sống của người thầy giáo

Mỗi nghề đều có một giá trị nhất định, giá trị đó được thể hiện ở giá trị xã hội mà nghề đem lại, ở vị thế mà nghề được xã hội đánh giá. Nghề thầy giáo được vinh danh là «nghề cao quý nhất trong những nghề cao quý», bởi đây là nghề «dùng nhân cách để giáo dục nhân cách». Sự phát triển, phồn thịnh của một quốc gia, một dân tộc phụ thuộc vào sự phát triển của nền giáo dục, trong đó đội ngũ nhà giáo giữ vai trò chủ chốt. Nhân cách, năng lực của người thầy có ảnh hưởng lâu dài đối với nhân cách của thế hệ trẻ - lực lượng sẽ quyết định đến sự phát triển toàn bộ nền kinh tế - văn hoá - xã hội trong tương lai. Do đó, với nghề thầy giáo, xã hội có những đòi hỏi và yêu cầu đặc biệt khắt khe về phẩm chất, đạo đức, lối sống, hiểu biết, kinh nghiệm... Yêu cầu đó đòi hỏi SVSP phải nhận thức một cách đầy đủ ngay khi bắt đầu chọn nghề và bước vào môi trường rèn luyện nghề SP. Có NLTU nhanh với những yêu cầu cao, khắt khe của xã hội để tự ý thức về nhiệm vụ rèn luyện của mình, thừa nhận tầm quan trọng, giá trị hoạt động của nghề SP. NLTU với việc tiếp thu những giá trị nghề nghiệp,

những yêu cầu khắt khe về phẩm chất, đạo đức lối sống của người thầy giáo tương lai được thể hiện trước hết bởi năng lực tự nhận thức, tự giáo dục. SV khi bước vào học tập rèn luyện ở trường SP cần nhận thức rõ yêu cầu của nghề, từ đó phải có khả năng tự đánh giá bản thân, nhận ra những ưu nhược điểm của bản thân, mức độ phù hợp nghề của bản thân để đề ra hướng phấn đấu. Quá trình này phải là quá trình diễn ra liên tục, đòi hỏi sự cố gắng nỗ lực của mỗi SV. Sự phù hợp ngày càng cao với những yêu cầu của nghề sẽ giúp SV dễ dàng hơn trong việc tiếp thu những giá trị nghề nghiệp, đáp ứng những yêu cầu cao của nghề. Năng lực này sẽ được rèn luyện trong quá trình SV tham gia vào các loại hoạt động ở trường SP, đặc biệt trong hoạt động học tập, rèn nghiệp vụ SP thường xuyên, trong các tình huống ứng xử SP và giao tiếp SP.

2. NLTU với điều kiện, môi trường hoạt động học tập và rèn luyện nghiệp vụ sư phạm (RLNVSP) thường xuyên ở trường SP

Bước vào trường SP, SV phải làm quen với môi trường mới, với những điều kiện hoạt động mới có nhiều điểm khác biệt so với trường phổ thông. Nhiệm vụ của SV chủ yếu là tiếp thu các kiến thức về chuyên môn và rèn luyện tay nghề. Điều này làm cho không ít SV lúng túng, bỡ ngỡ khi tham gia các hoạt động rèn luyện nghề nghiệp. Nhiều SV cảm thấy hụt hẫng và khó thích nghi với môi trường mới, điều này ảnh hưởng rất lớn đến thái độ nghề nghiệp cũng như kết quả học tập của SV. Vì thế, khi vào trường SP, SV cần có các yếu tố tâm lí cần thiết để thích nghi nhanh chóng với điều kiện, môi trường hoạt động học tập và việc RLNVSP thường xuyên ở trường SP. Muốn phát triển được những năng lực đó SV phải có những kĩ năng cần thiết để tiếp thu những tri thức chuyên môn nghiệp vụ, có năng lực hoà nhập nhanh chóng với các mối quan hệ mới trong

* Trưởng Cao đẳng sư phạm Thái Nguyên

trường SP, thích nghi với những điều kiện về cơ sở vật chất, trang thiết bị, những nhiệm vụ học tập, nội dung và phương pháp, hình thức tổ chức dạy và học ở trường CĐSP, đặc biệt là việc RLNVSP thường xuyên. Việc RLNVSP không chỉ được thể hiện rõ và sáng tỏ ở các môn RLNVSP mà SV cần hiểu rằng đó là nhiệm vụ thường xuyên và liên tục của SV trong suốt quá trình học tập ở trường, ở mọi nơi, mọi lúc, trong mọi hoạt động và trong cả cuộc sống đời thường của SV.

3. NLTU với việc tổ chức và thực hiện kế hoạch, hoạt động dạy học (HDDH)

Đây là công việc đặc thù khác biệt của SVSP so với SV những trường khác. Muốn vậy, SV phải tích cực học tập, nghiên cứu để nắm vững kiến thức chuyên môn nghiệp vụ, nắm vững nội dung các môn học, chương trình môn học, biết sử dụng công nghệ thông tin và ứng dụng các phần mềm DH. Biết vận dụng các PPDH khi tập giảng, biết đánh giá và phân tích các PPDH của giảng viên trên lớp để có suy ngẫm vận dụng vào công tác giảng dạy của bản thân trong tương lai, biết tìm tòi và sử dụng những phương tiện DH hiệu quả... Tất cả những nhận thức này sẽ giúp SV có khả năng tổ chức và thực hiện kế hoạch, HDDH, làm cho SV nhanh chóng làm quen và thích ứng với những hình thức này như một hình thức hoạt động cơ bản của học tập - nghề nghiệp. Để phát triển được năng lực này, SV cần phát triển các năng lực tương ứng như năng lực ngôn ngữ, năng lực trình bày, năng lực thiết kế giáo án, năng lực chế biến tài liệu học tập...

4. NLTU với hoạt động giáo dục (HGD) và tổ chức các HĐGD HS

Trong các nghề, nghề thầy giáo được coi là một loại hình lao động đặc biệt. Sản phẩm lao động của người thầy giáo đó là nhân cách con người với những phẩm chất, đặc điểm, thuộc tính mang tính linh hoạt, sáng tạo. Nhiệm vụ của người thầy không chỉ truyền đạt tri thức cho HS mà còn hình thành, phát triển những phẩm chất nhân cách tốt đẹp cho các em, giúp các em có khả năng hoà nhập và tham gia tích cực vào các mối quan hệ xã hội, trở thành người có ích cho xã hội. Vì vậy, với SVSP, không những có nhiệm vụ tích lũy rèn luyện tri thức chuyên môn mà còn tích lũy rèn luyện tri thức về việc giáo dục con người. Đây được coi là nhiệm vụ đặc biệt của SV các trường SP. Cho nên, để nhanh chóng thích ứng với môi trường nghề rộng lớn phức tạp với nhiệm vụ giáo dục nhân

cách HS sau này, ngay từ trường SP, SV phải có NLTU với các HĐGD và tổ chức các HĐGD cho HS. Yêu cầu này đòi hỏi ở SV khả năng tự học, tự rèn luyện cao và những tình tế trong suy nghĩ, trong bộc lộ cảm xúc. Những kiến thức và cảm nghiệm mà SVSP tiếp thu được ở trường SP, qua các hoạt động, giao tiếp, qua các mối quan hệ xã hội phong phú, qua các đợt thực tập SP sẽ giúp SV làm quen và sáng tỏ dần dần nhiệm vụ giáo dục HS của mình trong tương lai, từ đó hình thành và phát triển những năng lực và kĩ năng cần thiết cho việc thực hiện nhiệm vụ này. Những năng lực quan trọng SV phải hình thành và phát triển đó là năng lực giải thích thuyết phục, năng lực cảm hoá HS, năng lực lựa chọn và bộc lộ cảm xúc, năng lực điều khiển hành vi hành động, năng lực chẩn đoán tâm lí... Có được những năng lực đó SV sẽ nhanh chóng thích nghi với công tác giáo dục HS trên cả phương diện lí thuyết và thực tiễn.

5. NLTU với các hoạt động chính trị - xã hội

Sau này, SVSP sẽ trở thành những thầy cô giáo, những người không những sẽ là chủ thể của hoạt động giáo dục trong trường phổ thông mà còn là cầu nối giữa gia đình, nhà trường và xã hội. Là người sẽ trực tiếp tổ chức và tham gia các công tác xã hội, các hoạt động chính trị - xã hội của trường, của lớp nhằm mục đích giáo dục. Do đó, SVSP phải có NLTU và làm quen với các hoạt động chính trị - xã hội ngay trong quá trình học tập rèn luyện ở trường SP. Việc phát triển năng lực này sẽ giúp SV tự tin và vững vàng hơn rất nhiều khi tham gia vào HĐGD thực tiễn sau này. Để phát triển được NLTU với các hoạt động chính trị xã hội, đòi hỏi SVSP phải có tư tưởng chính trị vững vàng, sống có lí tưởng, có niềm tin, có tri thức và hiểu biết xã hội sâu rộng, đặc biệt là hiểu biết về nhu cầu xã hội, môi trường xã hội, về đặc điểm kinh tế văn hoá xã hội các vùng miền, về đặc điểm nhận thức văn hoá của các bậc phụ huynh trong giai đoạn hiện nay, về các tổ chức đoàn thể trong xã hội, về các cách tiếp cận và huy động các lực lượng, các nguồn lực xã hội tham gia vào quá trình giáo dục... Từ đó, rèn luyện năng lực thiết kế, tổ chức các hoạt động xã hội phục vụ mục đích giáo dục...

6. NLTU với những yêu cầu luôn luôn thay đổi của hoạt động nghề nghiệp, HĐGD

Xã hội hiện đại đặt ra những yêu cầu ngày càng cao đối với con người, đòi hỏi con người phải luôn luôn thay đổi để đáp ứng, thích nghi,

phát triển và cải tạo thế giới, bản thân. Do đó, để đáp ứng những yêu cầu luôn luôn thay đổi và ngày càng cao của HĐGD, SVSP phải có NLTU với những thay đổi đó. Điều này thể hiện sự linh hoạt, sáng tạo, khả năng tự nhận thức, tự giáo dục ở trình độ cao của SV. Muốn có năng lực này cũng đòi hỏi SV sự nhạy cảm nghề nghiệp, những nhận thức sâu sắc và nhanh chóng trước những yêu cầu của nghề kể cả hiện tại và tương lai. Ở khả năng sử dụng các phương tiện kĩ thuật hiện đại, cập nhật thông tin về hoạt động nghề nghiệp và các thông tin liên quan đến lĩnh vực giáo dục, biết lựa chọn và phân tích những thông tin cơ bản ảnh hưởng quan trọng đến lĩnh vực nghề nghiệp của mình. Mặt khác, cần sử dụng thành thạo ngoại ngữ và tin học - hai phương tiện hữu hiệu giúp SV tìm kiếm và phân tích thông tin, định hướng cho hoạt động nghề nghiệp của mình trong tương lai. Ngoài ra SV cần sáng tạo trong tất cả các lĩnh vực học tập - nghề nghiệp, rèn luyện khả năng SP, sẵn sàng đáp ứng mọi yêu cầu của công tác giáo dục ở trường phổ thông sau này. NLTU với mọi yêu cầu của hoạt động nghề nghiệp sẽ giúp SV chủ động trong mọi tình huống, phát huy tối đa những năng lực của bản thân, dự kiến được những khó khăn trong hoạt động nghề nghiệp và nhanh chóng tìm ra những biện pháp khắc phục những khó khăn đó. Đây chính là những phẩm chất quan trọng của con người mới thời kì CNH, HĐH, thời kì hội nhập và phát triển, thời kì mà những giá trị sống thường thay đổi và có những hình thái khác biệt phức tạp, khó nhận thức và khó đánh giá.

7. NLTU với việc kiểm tra đánh giá

Kiểm tra đánh giá là một khâu không thể thiếu để con người hoàn thiện các năng lực của mình sau mỗi lần hoạt động. Tuy nhiên, việc kiểm tra đánh giá không phải là một công việc đơn giản, mà thực chất đó là một quá trình phức tạp, đòi hỏi con người khả năng suy ngẫm, phân tích, năng lực tư duy.

Trong giáo dục, việc kiểm tra, đánh giá có ý nghĩa đặc biệt quan trọng, giúp các thầy cô giáo phân tích những ưu, nhược điểm trong công tác giáo dục HS, những kết quả trong HĐGD. Đánh giá bao gồm cả việc đánh giá kết quả hoạt động và tự đánh giá về bản thân. Đánh giá đúng sẽ định hướng cho các hoạt động tiếp theo và việc rút kinh nghiệm có hiệu quả thiết thực. Vì vậy, để làm tốt vai trò của người giáo viên sau này, SVSP

bên cạnh việc thích ứng với các hoạt động khác, cần phát triển khả năng thích ứng với việc kiểm tra đánh giá trong giáo dục như một năng lực thực sự. Điều này thể hiện ở khả năng thích nghi nhanh chóng với các hình thức kiểm tra đánh giá của các thầy cô giáo ở trường SP, từ đó SV cũng học cách tự kiểm tra đánh giá bản thân và đánh giá người khác (bạn bè và giáo viên...). Những kinh nghiệm về công tác kiểm tra đánh giá sẽ dần dần được tích lũy, mặt khác phát triển ở SV những phẩm chất tâm lí cần thiết (như khả năng phân tích khách quan, làm chủ xúc cảm, tình cảm, sự tinh tế, tư duy sâu sắc...) từ đó phát triển NLTU với các hình thức kiểm tra đánh giá phong phú đa dạng có thể gặp ở trường SP và trường phổ thông sau này.

8. NLTU với hoạt động DH và giáo dục ở trường phổ thông

Mỗi bậc học đều có những yêu cầu khác nhau trong các hoạt động DH và giáo dục. Giáo viên ở bậc học đó phải nắm chắc những đặc điểm HĐDH và giáo dục, những đặc điểm tâm lí của HS, điều khiển được các mối quan hệ giao tiếp. Do đó, SV hệ CĐSP cần nhận thức sâu sắc vấn đề này để ý thức trách nhiệm nghĩa vụ của mình khi tham gia vào môi trường nghề nghiệp. Cần có những hiểu biết sâu rộng về đặc điểm môi trường đào tạo ở trường phổ thông, nắm chắc đặc điểm tâm lí HS phổ thông, các nội dung kiến thức cơ bản, các hình thức tổ chức và các PPDH và giáo dục cơ bản ở trường phổ thông. Nắm chắc những yêu cầu đó SV sẽ nhanh chóng thích ứng khi đi thực tập và tham gia giảng dạy.

Các NLTU có mối quan hệ chặt chẽ với nhau, tạo thành một cấu trúc tổng thể NLTU của người thầy giáo tương lai. Căn cứ vào các tiêu chí và nội dung đánh giá trên, chúng ta có thể xây dựng các biện pháp nhằm phát triển NLTU nghề cho SV các trường CĐSP nói riêng và SVSP nói chung, từ đó nâng cao chất lượng đào tạo nghề ở các trường SP. □

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Văn Hộ. **Thích ứng sự phạm**. NXB Giáo dục, H 2000.
2. Serbacov.A.I và Mudric.A.V. **Sự thích ứng nghề nghiệp của người thầy giáo**. NXB Moskva, 1979.
3. M.X. Lâytex. **Năng lực, trí tuệ và lứa tuổi**. NXB Giáo dục, H 1997.
4. Levintov. **Tâm lí học trẻ em và tâm lí học sự phạm**. NXB Giáo dục, H 1972.